

De kleur van haar hart

Barbara Mutch

DE KLEUR VAN
HAAR HART

the house of books

Behalve wanneer het herkenbare historische personen betreft zijn de namen en personages in deze roman ontsproten uit de verbeelding van de auteur. Elke gelijkenis met levende of overleden personen berust op toeval. De plaatsen waar ze wonen, echter, bestaan echt, zelfs als ze een beetje afgedwaald zijn van hun oorspronkelijke locatie. De Karoo is eeuwigdurend.

Oorspronkelijke titel

The Housemaid's Daughter

Uitgave

HEADLINE REVIEW, an imprint of HEADLINE PUBLISHING GROUP, London

Copyright © 2012 by Barbara Mutch Limited

Copyright voor het Nederlandse taalgebied © 2012 by The House of Books,
Vianen/Antwerpen

Vertaling

Ineke van Bronswijk

Omslagontwerp

b'IJ Barbara

Omslagdia

Getty Images

Foto auteur

Dawson Strange

Opmaak binnenwerk

ZetSpiegel, Best

ISBN 978 90 443 3670 2

ISBN 978 90 443 3671 9 (e-book)

NUR 302

D/2012/8899/27

www.thehouseofbooks.com

All rights reserved.

Niets uit deze uitgave mag worden veeelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze ook, zonder schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor
L, W, H & C

Proloog

Ierland, 1919

Vandaag ben ik sloop gegaan naar Afrika.

Door de voordeur ging ik naar buiten en ik liep het tegelpad af. Meeuwen krijsten boven de kliffen van Bannock en mijn liefste zus Ada huilde. Moeder – in de bruine jurk die ze bij bruiloften en doopfeesten draagt – keek weg. Dit moet je onthouden, hield ik mezelf voor toen ik in de ponywagen stapte.

Prent het in je geheugen: de cirkelende meeuwen, het breken van de golven op het keienstrand van de baai, vaders rode en verweerde handen, Eamonn die van de ene voet op de andere wipt, de geur van het veen en de rook uit de schoorsteen en de seringen...

Onthoud dit, prent het in je geheugen.

I

Het was niet de bedoeling dat ik in Cradock House geboren zou worden. Ik niet.

Mijn moeder Miriam lag in de *kaia* aan de achterkant van het huis, onder de stakerige schaduw van de doornboom, zacht kreunend in de middaghitte, totdat mevrouw de kinderen van school had gehaald en door de tuin naar de kaia liep om te zien hoe het met haar ging. Tegen die tijd was het te laat om naar het ziekenhuis te gaan.

Meneer Edward was thuis aan het werk. Mevrouw stuurde hem naar de praktijk van de huisarts in Church Street. Het was lunchtijd en dokter Wilmott moest zijn maaltijd afbreken. Mijn moeder heeft me verteld dat mevrouw de kinderen – juffrouw Rosemary en jongeheer Phil – wegstuurde uit de kleine kaia en dat ze haar meenam naar het huis. Daar hield ze haar hand vast en veegde ze haar voorhoofd af met haar eigen zakdoek, die Miriam de dag ervoor had gestreken.

De dokter kwam. Meneer ging terug naar zijn werkkamer.

Ik werd geboren. Het was 1930.

Mama noemde me Ada, naar de jongere zus van mevrouw, die aan de andere kant van de zee woonde, in een land dat Ierland heette.

Ik ben er mijn hele leven dankbaar voor geweest dat ik in Cradock House ben geboren. Het geeft me het gevoel dat ik bij de familie hoor, een gevoel dat mijn moeder nooit heeft gehad. De smalle trappen en koperen deurknoppen kenden mijn handen en voeten, ik was vergroeid met de doornboom en de abrikozenboom, die me van jaar tot jaar meevoerden in hun sapstroom. Toen Cradock House me werd afgenomen, kon ik mijn leven niet meer begrijpen.

Cradock ligt in de Karoo, de grote halfwoestijn van Zuid-Afrika. Als je van de steile groene bergen langs de kust ver genoeg het binnenland in gaat, kom je er vanzelf. Je moet de ruige, dorre Karoo oversteken om in Johannesburg te komen, waar je goud kunt delven en rijk kunt worden. Deze dingen wist ik natuurlijk niet. Mijn hele wereld bestond uit een vierkant huis van roomkleurige steen, met twee verdiepingen en een rood zinken dak, in een klein, door koppies omringd stadje waar het zelden regende. Het enige water dat ik kende was dat van de Groot Vis Rivier. Soms stond het zo hoog dat het door de geul langs het huis stroomde, en dan kon het worden omgeleid om de tuin van water te voorzien. Aan de rand van de stad, waar je uit kon kijken tot aan de horizon, klampten stugge struiken die zelden hoger waren dan de lengte van een kind zich vast aan de droge aarde. De hoge stengels van aloë's kwamen erbovenuit, met oranje bloemen die zich als vlammen aftekenden tegen de struiken. Er groeiden ook een paar bomen, zoals eucalyptus en gele mimosa, maar alleen in voortuinen en op de oevers van de Groot Vis, waar de wortels water konden vinden.

De zeldzame keren dat het regende, maakten de druppels zoveel kabaal op het zinken dak dat juffrouw Rosemary en jonheer Phil ervan gingen huilen. De kaia van mijn moeder en mij had ook een zinken dak, maar het onze was grijs, en de takken van de doornboom vormden een baldakijn boven ons huis dat het hameren dempte. Ik huilde niet als het regende. Ik stond er in de deur van de kaia naar te luisteren en keek uit over het veld

aan de andere kant van het hek. Als mijn moeder niet keek, hield ik mijn blote voet in de riviertjes die over de harde aarde stroomden en liet ik het water over mijn tenen kabbelen.

Cradock House stond in Dundas Street, tussen de Groot Vis en het marktplein in. Ongeveer halverwege werd Dundas Bree Street. Ik weet niet waarom één straat twee namen nodig heeft – mama zei dat het stadsbestuur misschien twee voorouders tegelijk wilde eren – maar het was nu eenmaal zo. Nadat de straat met twee namen Regent Street was overgestoken, raakte hij uitgeblust en verdween hij in een township.

Cradock House had een *stoep*, een houten veranda met stoelen die bijna helemaal om het huis heen liep, als een armband. Bij de keuken hield de stoep op en na het washok ging hij weer verder. Maar goed ook, zei mijn moeder, anders zouden we er de hele dag willen zitten en vergeten dat we moesten wassen en koken en strijken.

Ik verlangde ernaar om in een van die stoelen te zitten, maar dat mocht ik niet van mijn moeder. De stoelen waren voor de familie, zei ze.

‘Ik hoor toch ook bij de familie,’ protesteerde ik hoopvol, terwijl ik mijn hand over de houten rugleuning liet gaan.

‘Weg daar, meisje,’ siste mama, en dan moest ik doorgaan met poetsen.

We spraken meestal Engels met elkaar, behalve als mijn moeder heel erg boos op me was of ’s avonds een slaapliedje voor me zong: *Thula thu’ thula bhabha...*

Stil maar, stil maar, kleintje...

Ik vond het niet zo erg dat ik niet op die stoelen mocht zitten. Op de bovenverdieping was een geheime uitkijkpost waar je een beter uitzicht had dan vanaf de stoep. ’s Ochtends, als de kinderen naar school waren en ik boven aan het afstoffen was, sloop ik naar de kamer van jonheer Phil, klom ik op zijn speelgoedkist en keek ik naar buiten.

Het hele stadje – misschien zelfs wel de hele Karoo – lag aan

mijn voeten, badend in de ochtendzon. Het uitzicht deed me denken aan de landkaart die meneer een keer voor jonheer Phil uitrolde in het gele lamplicht. Als ik mijn ogen tot spleetjes kneep en het raamkozijn vergat, kon ik me voorstellen dat ik over de brede straten van het stadje vloog, langs de spits van de Nederlands hervormde kerk – die veel hoger was dan de toren van de Sint-Petrus, de kerk van meneer en mevrouw – en over het bruine water van de Groot Vis met de mimosa's, dan door de zandhozen boven het veld, over de koppies met hun glimmend gepolijste stenen, en tot slot, waar de woestijn ophield, over beboste bergen. Ik kon de bergen bijna niet zien, maar iedereen had het erover, vooral wanneer het koud was en rijp de grond bedekte alsof er suiker over was uitgestrooid.

Als ik daar stond en met grote ogen naar buiten keek, had ik het gevoel dat de hele stad, de hele Karoo, van mij was. Vanaf dat plekje behoorde alles aan niemand anders dan aan mij toe.

Zoals Cradock House van mij was.

Misschien had mevrouw hetzelfde gevoel bij Ierland, het land waar ze vandaan kwam. Ook zij leek vaak naar buiten te staren, zoekend naar iets voorbij de eucalyptusbomen en de Groot Vis en het bruine stof dat boven Market Square hing als er te veel paardenkarren reden in de droge tijd.

Vader en moeder vinden het niet erg dat ik naar Afrika ga – sterker nog, het is een opluchting. Maar dat zeggen ze niet hardop. En ik begin er niet over. Ze kunnen mijn kamer verhuren en daar verdienen ze meer mee dan ik van mijn loon kan betalen. Eamonn heeft laarzen nodig. Ada's jas – mijn oude groene – is versleten. Ik kan niet blijven, daar is niet genoeg geld voor.

Ik verheug me erop om weg te gaan, hoewel ik er tegelijkertijd tegen opzie. Ik weet dat ik nooit meer terug kan komen als ik eenmaal daar ben. Dit is een verbintenis voor het leven. Ik ga natuurlijk brieven uitwisselen met vriendinnen en familieleden, maar ik zal de gezichten die me zo dierbaar zijn nooit

meer zien en ik zal hun Ierse lach nooit meer horen. Dat hoort bij emigreren.

Vrouw Pumile, van de kaia van de buren, was jaloers op mijn moeder en mij. Onze mevrouw behandelde ons goed, in tegenstelling tot die van haar, die de voorraad suiker in de keuken precies bijhield en vrouw Pumile haar zakken liet legen als ze dacht dat er gestolen etenswaren in zaten.

‘Eeh,’ kreunde vrouw Pumile, en dan waggelde ze terug naar haar eigen kaia, de hoofddoek scheef op haar hoofd, de zakken van haar schort nog binnenstebuiten gekeerd. De koekjes die ze had geleend lagen dan al in de vuilnisbak, want haar mevrouw wilde de koekjes niet meer eten als ze in haar zak hadden gezeten. Ik heb nooit geweten hoe die mevrouw heette. We noemden haar gewoon mevrouw, zoals we alle vrouwen mevrouw noemden.

Onze mevrouw heette Cathleen. Cathleen Harrington-Moore, zoals ze een keer in haar zwierige handschrift voor me opschreef, zonder uit te leggen waarom ze zoveel namen had.

Mevrouw was een zachte vrouw, rijzig van gestalte, met groene ogen en bruin haar dat ze overdag tot een knot op haar achterhoofd draaide. Ik zag haar een keer zonder de knot, en haar haren zweefden als rook om haar hoofd. Ze zat in haar lichtblauwe nachtjapon aan de toilettafel en schreef in haar speciale boekje. Ik was door mijn moeder naar haar toe gestuurd omdat jongeheer Phil moest overgeven.

‘Ada!’ zei mevrouw. Meteen ging ze staan, en de met bloemen geborduurde zoom van haar nachtjapon raakte de vloer. ‘Is er iets?’

‘Jongeheer Phil is misselijk,’ zei ik vanuit de deuropening. ‘Mama vraagt of u wilt komen.’

Mevrouw was een goede moeder voor haar kinderen, hoewel juffrouw Rose en zij vaak ruzie hadden. Maar juffrouw Rose had met iedereen ruzie. ‘Ze is zo recalcitrant,’ verzuchtte mevrouw

tegen meneer. Ik kende het woord niet, maar kon wel raden wat het betekende. ‘Wat moeten we nou doen?’

Ook voor mij was mevrouw goed. Ik mocht naast haar zitten op de stoep, ondanks de afkeurende blikken van mijn moeder, en ook als ze pianospeelde. Ze gaf me het gevoel dat het toch mijn stoel was. Ze gaf me het gevoel dat ik ook van haar was, net als haar eigen kinderen.

Meneer Edward gaf me helemaal niet het gevoel dat ik van hem was, wat jammer was, want ik had geen vader. Ik heb heel lang niet geweten dat je een vader nodig hebt om een baby te kunnen krijgen. Hoe dan ook, ik dacht dat alleen blanke kinderen een vader hadden.

Mijn moeder was op haar achttiende weggegaan uit KwaZakhele, een township vlak buiten Port Elizabeth, om voor meneer Edward te gaan werken. Hij had Cradock House toen net gekocht, en wachtte op de komst van zijn aanstaande van overzee. Hij had jarenlang gespaard om het huis te kunnen kopen voor zijn bruid, vertelde mevrouw me. Toch kwam hij nooit naar mevrouws kleedkamer, en alleen heel zelden naar haar slaapkamer. Dat wist ik doordat ik elke ochtend haar bed opmaakte, met alleen de afdruk van haar lichaam erin. En het verbaasde me. Ik dacht dat getrouwde mensen altijd bij elkaar wilden zijn, vooral als ze zo lang voor hun huis hadden moeten sparen. Maar ik vroeg mijn moeder niet naar het waarom. Het zou oneerlijk zijn om haar die vraag te stellen, terwijl ze zelf geen man had. Het was trouwens niet ongebruikelijk om geen man te hebben; veel vrouwen waren alleen, net als mijn mama. Onze buurvrouw Pumile bijvoorbeeld, hoewel ze vaak bezoekers had. Maar bezoekers waren geen echtgenoten en je kon er niet op rekenen dat ze je bleven bezoeken.

Mijn moeder zei altijd dat ze bij het meubilair van Cradock House hoorde. Ik weet niet of dat waar is; volgens mij kun je geen mensen kopen zoals je huizen of meubels koopt, zelfs toen

niet. Of misschien toch wel – misschien hield de buurvrouw vrouw Pumile daarom wel aan, ook al at ze te veel suiker en ontving ze te veel bezoekers.

Het is wel waar dat mijn moeder bijna haar hele leven in Cradock House heeft gewerkt, tot aan haar dood, tijdens het zilverpoetsen aan de keukentafel.

Ik wilde ook mijn hele leven in Cradock House blijven. Ik wilde niet in het township aan het eind van een uitgebluste straat wonen. Ik wilde wonen en sterven in Cradock House, waar ik was geboren. Daar hoorde ik toch zeker thuis? Alleen wilde ik sterven terwijl ik zilver poetste onder de kaffirboom, afgetekend tegen de blauwe lucht, met smaragdgroene honingzuigers die van de ene rode bloem naar de andere fladderden.

2

De afstand tussen ons en het Ierse dorp Bannock is meer dan een halfroend. Toch voel ik een merkwaardige sympathie voor de mensen die ik hier leer kennen, hoewel ik niets van hun verleden weet en zij het mijne niet kennen. Waar je ook bent, een thuis en liefde zijn ons altijd maar voor korte tijd gegeven. Dat moeten we koesteren zolang het van ons is, net zoals we de herinnering moeten koesteren als het huis zelf weg is.

Vandaar dat ik dit nieuwe leven en deze nieuwe mensen omarm. Ik hoop dat we over niet al te lange tijd geen vreemden meer voor elkaar zullen zijn.

Mijn moeder is nooit naar school geweest, en ik ook niet. Vrouw Pumile ook niet. Er was een kleine school in Lococamp, het township voor de spoorwegarbeiders aan de overkant van de Groot Vis, maar volgens mijn moeder waren de kinderen daar vies en wild. In het township aan onze kant van de rivier was een grotere school, de St.-James School, waar dominee Calata directeur van was. Het was een strenge school, een school die mijn moeder wél goedkeurde, maar die zo ver weg was dat ik er niet in mijn eentje naartoe kon lopen.

We kwamen niet vaak aan de overkant van de Groot Vis, alleen op donderdagmiddag, mijn moeders vrije middag. Dan gingen we

op bezoek bij haar oudere zus, mijn tante. ‘Er zijn hier zoveel mensen!’ zei mijn moeder als we de brug over de rivier overstaken. ‘Blijf dicht bij me, Ada.’

Mijn tante woonde in een lemen hut zonder deur. Ze was wasvrouw en deed de was in de rivier. Slechte mensen stalen het wasgoed dat ze over struiken te drogen hing als ze naar huis ging om de volgende lading te halen. Ze was het met mijn moeder eens dat de school in het township niet te vertrouwen was. Het ging er even ruw aan toe als op de rivieroever.

Zelfs mevrouw en meneer hadden het erover.

‘Edward,’ hoorde ik mevrouw op een avond zeggen toen ik uit de keuken kwam met het strijkgoed, ‘het is onze plicht om ervoor te zorgen dat Ada naar school gaat. De townshipschool is veel te slecht. Lovedal Mission misschien?’

‘Dat leidt alleen maar tot problemen in de toekomst, verwachtingen en wat al niet,’ zei meneer Edward terwijl hij een pagina van zijn krant omsloeg. ‘Maar wat mij betreft kun je ernaar kijken, als je dat wilt. Zou je vanavond alsjeblieft Beethoven voor me willen spelen?’

Ik wist niet voor welke ‘problemen in de toekomst’ meneer bang was. En de missieschool was ver weg, dus had ik misschien het huis en ook mijn moeder moeten verlaten, terwijl zij mijn hulp nodig had nu zij ouder en kleiner werd en ik groter. Ik vond dat het leven raar in elkaar zat: van een kleine baby groeide je uit tot een grote volwassene, en dan kromp je weer totdat je doodging, totdat je zo klein was dat God je naar je voorouders kon brengen.

‘Ik ben u dankbaar, Ma’am,’ zei mijn moeder tegen mevrouw toen het onderwerp weer ter sprake kwam. ‘Maar Lovedale Mission is ver weg, en Ada zou zich erg alleen voelen.’

Naar school gaan en naar Afrika gaan moesten ongeveer op hetzelfde neerkomen, concludeerde ik, toen ik me op een avond achter de deur had verstopt en naar een gesprek tussen mevrouw en meneer luisterde. Het betekende allebei dat je weg moest bij

je familie en ze nooit meer terugzag. Ik wilde mijn familie niet kwijtraken, zoals mevrouw. Door de kier aan de zijkant gluurde ik naar binnen. Meneer was de krant aan het lezen en mevrouw schudde haar hoofd. De ronde groene steen die ze op haar jurk had gespeld schitterde in het lamplicht. Overdag droeg mevrouw met het oog op de hitte wijde, roomkleurige jurken, en 's avonds verkleedde ze zich. Dit keer droeg ze een lichtgroene jurk die paste bij de kleur van de broche.

'Ik zou graag willen dat ze hier in de stad naar school kan gaan, maar het schoolhoofd wil er niet van horen.' Ik kende de uitdrukking niet, maar begreep wel dat het niets met doof zijn te maken had. 'Waarom doet iedereen er zo moeilijk over, Edward?'

'Om de doodeenvoudige reden, schat,' zei meneer, die haar met gefronste wenkbrauwen aankeek van over zijn krant, 'dat ze allemaal een plaatsje willen als je er één toelaat.'

'Is dat zo verkeerd?'

Hij gaf geen antwoord en sloeg een pagina om. Zijn donkere hoofd met een scheiding aan de zijkant verdween achter de krant. Ik begreep niet wat hij bedoelde, maar volgens mij was mevrouw het niet met hem eens. Misschien begreep ze niet over wat voor problemen in de toekomst hij het had. De problemen die ik ook niet begreep. Ik wilde geen problemen veroorzaken voor meneer en mevrouw. Als ik door naar school te gaan problemen zou veroorzaken, kon ik beter niet gaan.

Ik zag dat mevrouw opstond, even door het raam naar buiten keek en toen naar de piano liep. Als er tussen hen een stilte viel, ging ze vaak naar de piano. Soms begon ze meteen te spelen, en soms zat ze eerst stijf naar de toetsen te staren.

'Ada!' siste mijn moeder, en ze trok me bij de deur vandaan. 'De *tokoloshe* komt stoute meisjes die aan deuren luisteren halen!'

Ik rende terug naar onze kaia en ging liggen, met mijn handen voor mijn ogen, zodat ik de kwade *tokoloshe* niet zou zien als hij naar het bed kroop en me meenam naar de hel. Maar hij kwam niet. En mevrouw speelde Beethoven. De *Mondscheinsonate*. Ze

was er met haar hoofd niet bij. Dat kon ik horen aan haar manier van spelen.

‘Alles wat mijn dochter moet weten, kan ze hier leren, mevrouw,’ zei mijn moeder op besliste toon, toen ze in mevrouws naaimand op zoek was naar elastiek voor jongeheer Phils bretels.

Mijn moeder had me streng de les gelezen toen ze naar bed ging. Ze zei dat ik mevrouws vriendelijkheid niet verdiende als ik aan deuren luisterde. En dat ze niet wilde dat mevrouw en meneer zich zorgen maakten over een school voor mij.

Mevrouw was een sok van jongeheer Phil aan het stoppen. Er was altijd veel verstelwerk voor de jongeheer. Hij kon naar buiten lopen en dan meteen een scheur in zijn korte broek maken of een knoop verliezen. Zo waren jongens nu eenmaal, zei mijn moeder. Het maakte niet uit, want we waren allemaal dol op jongeheer Phil met zijn zonnige aard, terwijl juffrouw Rose altijd ergens over liep te mokken.

‘We zien wel. Ik geef het nog niet op. Jij hebt nooit de kans gehad om naar school te gaan, Miriam, maar voor Ada zijn er dingen mogelijk.’

Toch ben ik nooit naar school gegaan.

In plaats daarvan leerde mevrouw me het alfabet aan de eetkamertafel, als meneer naar zijn werk was en de kinderen naar school. Ik wist niet waarom ze me geen dingen kon leren als haar man thuis was, alleen dát het zo was. We moesten de spullen altijd heel snel opruimen als we menseers voetstappen hoorden op het pad. En mijn moeder en vrouw Pumile klapten in hun handen en zeiden dat ik bofte met de scholing die ik kreeg.

Ik begon te lezen in het boek dat altijd in mevrouws kleedkamer lag, op de toilettafel naast haar zilveren borstel en haar poederdoos. Niemand anders zag dat boekje, meneer niet en juffrouw Rose niet en jongeheer Phil niet. Dat wist ik omdat ik aan het stof of de poeder kon zien of het was verplaatst. De zon scheen ’s ochtends precies op mevrouws toilettafel, dus ik zou

het meteen hebben gezien. Ik legde het boek zorgvuldig terug op dezelfde pagina.

Er stonden vaak zinnen in die ik niet begreep, maar ik kon er de rest van de dag over nadenken tijdens het afstoffen of bij mijn andere taken. Soms werd de betekenis van de woorden me pas veel later duidelijk. Muzieknoten, ontdekte ik later, waren ook een soort woorden; elke noot had een bepaalde betekenis, die veranderde als je noten aaneenreeg.

Ik geloof niet dat mevrouw wist dat ik haar boek las, maar misschien ook wel. Misschien dat ze het daarom achterliet toen ze jaren later naar Johannesburg ging. Dat ze het voor mij achterliet, omdat Cradock House zonder haar en de kinderen zo leeg en stil was, met alleen menseers voetstappen op de trappen.

Toen ik het alfabet onder de knie had, begon ik woorden op etalageruiten te herkennen als ik in de stad was om mevrouws brieven naar Ierland te posten. Elke keer zocht ik weer nieuwe woorden, en soms bleef ik zo lang in een etalage kijken dat de winkelier naar buiten kwam om me weg te jagen.

Heen liep ik langzaam aan de ene kant van Adderley Street, dan ging ik naar de overkant van de brede, ongeplaveide straat met ezelkarren en blaffende honden en deftige heren te paard, en liep ik aan de andere kant weer langzaam terug, zodat ik niets miste. Mevrouw zei er nooit iets van dat ik er zo lang over deed om brieven te posten, dus kon ik op de terugweg in de Karoo Gardens op Market Square op een van de houten bankjes gaan zitten. Dan keek ik naar de palmen boven mijn hoofd en de bloeiende aloë's ertussen, en herhaalde ik in gedachten de woorden die ik had gelezen. Daarna ging ik verder door Church Street – ook een brede straat omdat er vroeger ruimte moest zijn om ossenkarren en wagens te keren – tot aan de Groot Vis, waar de winkels ophielden.

De eerste woorden die ik zelfstandig leerde waren: 'Apotheker Austen', 'White & Boughton voor papier en inkt', 'Schoenwinkel Cuthbert voor maatwerk', en 'Kwaliteitsmode voor dames'. Voor de winkel van Badger & Co stond vaak een tafel met rollen stof

erop, en een bordje met de tekst: ‘... per meter’. Het eerste woord kon ik niet lezen. Ik zag heel vaak van dat soort woorden, maar ze waren niet geschreven in letters die ik herkende. Kennelijk was het een andere taal. In mevrouws boekje stonden nooit zulke woorden. Ik wilde haar graag vragen wat ze betekenden, maar ik was bang dat ze me dan ondankbaar zou vinden, terwijl ze zo haar best deed.

Vandaar dat ik het aan juffrouw Rose en jongeheer Phil vroeg.

‘Ik heb geen tijd om het uit te leggen,’ zei juffrouw Rose over haar schouder, terwijl ze zittend voor de spiegel haar blonde haar borstelde. ‘En trouwens, je hebt geen geld, dus hoef je ook niet te leren tellen.’

‘Dat zijn getallen, Ada!’ zei jongeheer Phil. Hij pakte een potlood en tekende een paar cijfers op een stuk papier. ‘Getallen zeggen iets over hoeveelheden, hoeveel van iets je hebt. Ik zal je er na de crickettraining nog een paar leren. Hier, probeer het maar eens.’ Ik pakte het potlood, en hij deed voor hoe ik het vast moest houden. ‘Goed zo!’ riep hij nog, en toen rende hij weg. Zijn crickettas sloeg tegen de spijlen van de leuning toen hij de trap af rende.

‘Maak niet zo’n kabaal, Philip!’ riep de stem van meneer.

Maar het begon allemaal met mevrouws boek in haar kleedkamer. De omslag was van donkerrood fluweel en het had een rood satijnen lint om het mee dicht te binden. Mijn vingers streken over het fluweel en het satijn, en ik hield het tegen mijn wang om te voelen hoe zacht de stof was. Vaak maakte mevrouw geen strik in het lint en wikkelde ze het alleen om het boek heen. Ik was nooit van plan geweest om het te lezen, maar op een dag, toen mevrouw het opengeslagen had laten liggen en ik het moest oppakken omdat ik de tafel af wilde stoffen, viel mijn blik vanzelf op de tekst. En het was geen stelen, zoals vrouw Pumile van haar mevrouw stal. Dit was geen suiker, dit waren geen koekjes of sieraden.

In het begin las ik elke zwierig gevormde letter afzonderlijk: V-a-n-d-a-a-g-b-e-n-i-k-s-c-h-e-e-p-g-e-g-a-a-n-n-a-a-r-A-f-r-i-k-a...

Na heel veel proberen lukte het me de woorden van elkaar te scheiden: *Vandaag ben ik sloop geaan...*

Wat was dat, 'sloop gaan'?

En toen begonnen de woorden zinnen te vormen. En die zinnen begonnen me te vertellen wat mevrouw in haar boek schreef. En soms wat ze niet schreef.

Een verloving van vijf jaar, met Edward in Cradock en ikzelf in Ierland. 'Het huwelijk is gebaseerd op vertrouwen,' zegt pater o'Connell. Natuurlijk houd ik nog steeds van hem. En iedereen zegt dat we voor elkaar zijn gemaakt.

Het boek werd een geheim gesprek tussen mevrouw en mijzelf.

3

Er verstreek een hete zomer met veel vliegen. In de tuin van Cradock House vormden oranje strelitzia's – paradijsvogelbloemen – grote boeketten. Je ging niezen van de pluimen van het pampasgras als je erlangs liep. Onzichtbare cicaden zongen in de plumbago haag, en gele bokmakeries riepen naar elkaar van het ene eind van de tuin naar het andere.

Het nieuwe bankgebouw in Adderley Street werd in gebruik genomen. Iedereen ging naar de opening kijken: dames in jurken met geplisseerde lijfjes die heel lastig waren om te strijken; heren in kostuums met een horloge aan een ketting, net als meneer; meisjes in gesmoke jurkjes en jongens in een korte broek met kniekousen en een pet op het hoofd. Mensen zoals mama en ik stonden helemaal achteraan, maar jongeheer Phil kwam naar me toe en trok me mee naar voren. Hij trok me vaak mee.

'Kijk, Ada, daar staat vader!' riep hij enthousiast, wijzend op zijn vader, die met een hele hoop andere mannen op een podium stond. Er hing een bord boven met het woord BANK erop en nog een woord dat ik niet kende. 'Ziet hij er niet geweldig belangrijk uit?' En dat was waar; hij droeg zijn beste pak en een overhemd dat mijn moeder zorgvuldig had gesteven.

'Wat doet een bank?' vroeg ik, en ik trok aan jongeheer Phils

mouw om zijn aandacht te trekken. Een paar blanke kinderen om ons heen giehelden.

‘Wat?’ Hij stond op zijn tenen om beter te kunnen zien.

‘Een bank,’ riep ik recht in zijn oor. ‘Waar is dat voor?’

‘Daar breng je je geld naartoe,’ zei hij. Toen schreeuwde hij: ‘Vader, vader!’ Hij zwaaide naar hem en sprong op en neer.

De kinderen om ons heen gaaptten hem aan, en de meisje hielden een hand voor hun mond tegen het stof dat onder zijn springende voeten opstootte.

Meneer keek ongeduldig om, en draaide zich toen weer naar een man die met een schaar een rood lint voor de deur van de bank doorknipte.

Het was beter geweest als jongeheer Phil hem niet had gestoord, maar hij dacht nooit goed na voordat hij iets deed – hij at bijvoorbeeld veel te veel abrikozen zonder aan de gevolgen voor zijn buik te denken. Juffrouw Rose was heel anders. Zij kon heel lang zwijgend mokken als ze haar zin wilde krijgen en wachtte op het moment dat haar ouders geen nee meer konden zeggen.

Rosemary is nooit een makkelijk kind geweest. Misschien ben ik verwend door Phil, die als baby al vrolijk was. In tegenstelling tot Rosemary, die altijd wel iets aan te merken heeft, vooral op haar moeder. Haar slechte humeur steekt schril af bij Ada's karakter. Ada is even onverstoorbaar als Miriam, maar tegelijkertijd straalt ze een lichtheid uit die ik enorm innemend vind.

Is het misschien mijn schuld? Kan ik geen goede moeder zijn? Ik heb echt alles geprobeerd en toch stuit ik altijd op een muur. Het lijkt onmogelijk om het Rosemary naar de zin te maken.

Niet vergeten: eenvoudige boekjes proberen te vinden voor Ada. Wat Edward er ook van zegt, ik ben vastbesloten haar te leren lezen. Misschien kan ik boeken lenen uit de schoolbibliotheek. Ik zou kunnen zeggen dat ze zijn bestemd voor een kind dat ik privéles geef.

Ik mocht niet in het nieuwe bankgebouw komen, maar door de ramen kon je de grote plafondventilators zien, en houten bureaus en bordjes met INLICHTINGEN of MANAGER. Ik kon de woorden lezen, maar wist niet wat ze betekenden.

De nicht van vrouw Pumile mocht wel in de bank komen, want zij zette elke ochtend de vloer in de was. Ze bracht restjes suiker van de theetrolley voor haar mee. Mensen gingen met hun geld naar de bank, zodat die erop kon passen. Dat had jongeheer Phil bedoeld. Mijn moeder zei dat haar geld veiliger was in de schoenendoos onder het bed. Zo kon ze er zelf op passen.

Die zomer had ik het vaak veel te druk met huishoudelijk werk om te kunnen lezen – ik moest vegen en opruimen en kleren wassen die bruin waren van het stof. Ik staarde verlangend naar het rode boekje als ik de toilettafel afstofte, en dan riep mama me alweer omdat ik het wasgoed van de lijn moest halen.

Ook verstreek er een hele winter. Vaak stond er een koude wind van de bergen, die ik vanaf de speelgoedkist niet goed kon onderscheiden. Soms meende ik in de verte een wit waas te zien, zoals het glazuur op een cake, maar ik wist niet of ik het me verbeeldde. Ik heb altijd verder willen kijken dan mijn ogen kunnen zien.

‘Als je ver wilt kijken, kun je beter naar het dak gaan!’ zei jongeheer Phil een keer lachend, toen hij me erop betrapte dat ik naar buiten keek terwijl ik aan het werk had moeten zijn.

‘Sorry, meneer.’ Met mijn lappie in de hand klom ik van de kist omlaag. ‘Ik wilde net weer aan het werk gaan.’

‘Wacht! Ada, wacht!’ Hij pakte mijn arm beet. ‘Waar kijk je naar?’

‘Naar de bergen.’ Ik wees in de verte. ‘Naar de sneeuw. Hebt u wel eens sneeuw gezien?’ Zoiets zou ik nooit aan juffrouw Rose kunnen vragen. En ik wilde mevrouw er niet mee lastigvallen.

‘Eén keer.’ Grijnzend trok hij zijn schoolblazer uit. Ik zag dat een van de knopen ontbrak. ‘Het waren net natte watten. Je kon er een bal van maken en ermee gooien. Sneeuwballen!’ Hij mi-

mede het gooien van een bal, en zijn haar viel voor zijn voorhoofd toen hij de zwaai maakte met zijn arm.

Jongeheer Phil gaf altijd antwoord op mijn vragen. Hij maakte me nooit belachelijk, zoals juffrouw Rose. Vervolgens klom hij zelf op de speelgoedkist en liet hij me zien dat hij met zijn vinger toppen het plafond kon aanraken. Dat deed hij vaak, vertelde hij, om te zien hoe groot hij was. Hij dacht dat zijn hoofd het plafond misschien wel zou raken als hij groot was.

Die winter sneed de koude wind van de besneeuwde bergen door mijn uniform heen, en mijn gezicht raakte gevoelloos als ik de brieven van mevrouw ging posten. Stonden in die brieven dezelfde gedachten als in haar rode boekje? Of liet ze soms dingen weg, zoals ze ook in haar boek dingen weglief?

Ingepakt in mijn moeders oude begrafenisjas snelde ik door de straten. Ik had het te koud om naar nieuwe borden uit te kijken of de krantenkoppen te lezen in de krant die de uitgever altijd buiten ophing. Terug in Cradock House maakten mijn moeder en ik pompoensoep en gebraden kip gevuld met gedroogde abrikozen en de warme gestoomde pudding waar jongeheer Phil zo gek op was. ‘Mag ik nog een beetje, Miriam?’ vroeg hij nadat hij een enorme portie had weggewerkt. ‘Dit is het lekkerste toetje van de wereld.’

Pas na de winter begon ik te beseffen dat mevrouw en ik op een belangrijk punt op elkaar leken: allebei hadden we zinnen in ons hoofd die we nooit hardop uitspraken. Alleen kon zij de zinnen aan haar boek toevertrouwen, of opschrijven in haar brieven, terwijl ze bij mij allemaal in mijn hoofd bleven zitten.

Ik kon dan wel lezen, maar ik kon nog steeds niet schrijven.

4

Juffrouw Rose had pianoles, niet op de school waar ik niet heen kon omdat het problemen zou geven in de toekomst, en ook niet van haar moeder, die zelf muziekles gaf, maar van een dame met een brilletje die een keer per week naar Cradock House kwam.

‘Krom je vingers, Rosemary,’ commandeerde ze. ‘Hoger, die hand, hoger, hoger!’

Ik stofte de piano elke dag af, dus kon ik zien wat juffrouw Rose leerde. In het boek stond een plaatje van de witte en zwarte toetsen, met de letters van de noten erbij – alleen werden niet alle letters van het alfabet gebruikt.

Ik wist dus op welke toetsen juffrouw Rose haar vingers moest plaatsen om een melodie te maken. Als ik in de kamer aan het afstoffen was wanneer zij een fout maakte, kon ik haar laten zien welke toets ze wel moest aanslaan.

‘Betweter!’ Juffrouw Rose stak haar tong naar me uit en schudde haar lange blonde haar naar achteren.

Ze wist dat ze heel erg mooi was, en toch zat ze vaak urenlang voor de spiegel in haar slaapkamer om haar gezicht van alle kanten aandachtig te bestuderen. In tegenstelling tot de zachte groene ogen van haar moeder waren die van juffrouw Rose donkerblauw, de kleur van de lucht boven de Karoo vlak voor het vallen van de

nacht. Vrouw Pumile had geen goed woord voor haar over, want juffrouw Rose groette haar nooit op straat. Mijn moeder zei dat juffrouw Rose het wel zou 'ontgroeien'. Het was zeker waar dat ze haar kleren snel ontgroeide, want ze had voortdurend nieuwe nodig, maar ik had geen idee hoe je onbeleefdheid kon ontgroeien.

Eén ding was zeker: juffrouw Rose hield niet van muziek.

'Ik háát pianospelen!' siste ze tegen haar moeder als de pianolerares weer weg was. 'Hoger, hoger... ik háát het!'

Het deed mevrouw verdriet. Zelf had ze van kleins af aan gespeeld. Een van de eerste dingen die meneer Edward had gekocht toen hij net in Cradock House woonde en nog op de komst van zijn vrouw wachtte, was een piano.

'Deze piano is in Leipzig gemaakt, Ada, in een land dat Duitsland heet,' vertelde ze me. 'Kijk,' zei ze, wijzend op de gouden letters, 'dit is het merk: Zimmerman.'

'Hoe is de piano hier gekomen, mevrouw?'

'Over zee op een boot, net als ik. Is het niet lief van meneer Edward dat hij een piano voor me heeft gekocht?' Ze draaide haar hoofd weg van de piano en keek peinzend naar buiten.

Kan ik van Edward blijven houden? Kan ik voor hem even hartstochtelijk blijven spelen als ik voor mezelf speel? Wil hij dat eigenlijk wel?

Ik kende alleen Cradock en de Karoo, met het stof en de koppies en de trage rivier. Een zee met heel veel water en landen en plaatsen aan de andere kant waren een mysterie voor me. Zelfs de armoedige plek waar mijn tante woonde, aan de overkant van de rivier, en het drukke township aan het eind van Bree Street, waar mama me soms mee naartoe nam om vriendinnen te bezoeken, waren al ver van mijn eigen wereld verwijderd.

Ik kon me niet voorstellen hoe een boot eruitzag. De mensen die in die verre landen woonden, waren duidelijk heel erg slim; zij konden piano's en boten maken, en wij niet.

‘Denkt u dat u ooit overzee zal gaan?’ vroeg ik jongheer Phil op een dag. Hij zat boven huiswerk te maken, achter een dichte deur, terwijl juffrouw Rose beneden de piano mishandelde.

‘Misschien,’ antwoordde hij peinzend. ‘Jij zou het graag willen, hè? Je bent nieuwsgierig naar nieuwe dingen. Daarom klim je op mijn speelgoedkist om naar buiten te kijken.’

‘Maar gaat ú een keer ver weg?’

‘Ik denk het wel.’ Zijn blik dwaalde af van het schoolboek dat voor hem lag naar het cricketbat en de bal naast de deur. Opeens klaarde zijn gezicht op. ‘Weet je wat? We gaan een keer samen. Naar Ierland om mijn tante Ada te bezoeken. Je bent niet voor niks naar haar vernoemd!’ Hij wipte gevaarlijk ver achterover met zijn stoel.

Ik giechelde. Malle jongheer Phil. Dat soort dingen waren niet weggelegd voor meisjes zoals ik.

‘Aan de andere kant,’ zei hij, en de stoel wiebelde toen hij een breed armgebaar maakte, ‘waar is het mooier dan hier?’

Mevrouw deed elke ochtend een uur vingeroefeningen, voordat de kinderen naar school gingen. Pianoklanken zweefden door het huis als iedereen wakker werd, behalve in het weekend, want dan stonden zij en haar man laat op. ’s Avonds speelde ze ook, als meneer of bezoekers het haar vroegen.

Ik begon te herkennen wat ze op verschillende momenten van de dag en voor verschillende mensen speelde. De ochtenden waren gereserveerd voor toonladders en arpeggio’s. Toonladders maakten vloeiende klanken, alsof de wind over de toetsen heen en weer blies, terwijl arpeggio’s van de toetsen stuiterden als hagelstenen van een zinken dak. Vrouw Pumile zei dat ze mevrouws toonladders ’s ochtends door de tuin hoorde rennen, helemaal tot aan haar kaia.

’s Middags, als de kinderen klaar waren met hun huiswerk en jongheer Phil rusteloos was, speelde ze marsmuziek voor hem, waarop hij dan als een echte soldaat kon marcheren. Voor juf-

frouw Rose speelde ze stukken met een aanstekelijk ritme, waarbij je voet vanzelf de maat ging tikken. Zo probeerde ze haar aan te moedigen om vaker te oefenen.

Maar 's avonds, als de kinderen naar bed waren, speelde ze rustige melodieën, melodieën die door je hoofd bleven spelen, zelfs de volgende dag, wanneer je druk aan het werk was. Vaak sloop ik onze kamer uit – tegen die tijd woonden we in het grote huis – om op de gang naar mevrouws pianospel te luisteren. Het was er donker en ik was bang dat de tokoloshe zou komen.

Als mevrouw en meneer bezoek hadden, droeg ze mooie japonsen en speelde ze walsen. Mevrouw hield van de liedjes uit het land waar ze vandaan kwam. Soms zong ze zelf, soms begeleidde ze een gast met een mooie stem. Liedjes zoals 'Galway Bay' en 'Take me Home, Cathleen', waar meneer zo van hield. Alleen had hij liever dat ze het speelde wanneer er geen bezoek was. Meneer wilde mevrouw voor zichzelf, hij wilde haar niet met andere mensen delen. Mevrouw vond het juist fijn om haar muziek met anderen te delen.

Dit is de toekomst, las ik op een dag haastig terwijl ik mijn werk deed. Edward, een man die ik vijf jaar niet heb gezien, een man wiens aanraking ik vijf jaar niet heb gevoeld, en Cradock, een klein stadje in Afrika. Dit wordt mijn thuis, hier ga ik een gezin stichten, hier zal ik nieuwe muziek vinden...

Wat was dat nou precies, 'de toekomst'? Als mensen het erover hadden, klonken ze altijd zorgelijk. Moest je ervoor betalen? Zoals meneer voor de piano had betaald? Of was het iets wat mevrouw uit Ierland had meegenomen?

Ik vroeg het aan jongeheer Phil, en hij zei dat de toekomst iets was wat je kreeg als je groot was, dus dat ik er nu nog niet over na hoefde te denken.

Juffrouw Rose zei dat ik geen toekomst had omdat ik niet naar school ging. Toen begreep ik het helemaal niet meer.

Wanneer mevrouw speelde, stond meneer naast de piano. Hij glimlachte naar de gasten en haalde zijn horloge uit zijn vestzak als hij vond dat ze lang genoeg had gespeeld.

Toen ik klein was, was het nooit stil in Cradock House.

Op een dag hoorde mevrouw het toen ik juffrouw Rose verbeterde aan de piano.

‘Rosemary, schatje, dat klinkt veel beter!’ riep ze blij. Ze kwam de salon binnen met bloem aan haar handen omdat ze scones aan het bakken was, en bleef abrupt staan toen ze mijn vingers op de toetsen zag.

Juffrouw Rose schudde haar blonde haar naar achteren en bladerde luidruchtig in de bladmuziek. Ik wist dat ze het vreselijk vond dat ze tegenover haar moeder voor schut stond.

‘Sorry, mevrouw, ik ga al.’ Ik rende de kamer uit naar het was-hok, waar mama de boorden van meneers overhemden aan het stijven was.

‘Wat heb jij een haast!’ zei mijn moeder, die dacht dat ik iets had misdaan.

‘Ada...’ Mevrouw was achter me aan gekomen en zag dat ik me achter mijn moeders rokken verschool. Had juffrouw Rose zich over mij beklaagd? ‘Ada,’ zei ze, en ze ging op haar hurken zitten om me aan te kunnen kijken, ‘zou je het leuk vinden om piano te leren spelen?’